

Energetska revščina v NEPN

Prof. dr. Andreja Cirman
Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani

Energetska revščina

- O energetske revščini govorimo, ko **stroški za energijo**, ki danes predstavljajo nujno dobrino za normalno vključevanje v družbo, **zavzamejo znaten del razpoložljivega dohodka**
 - po ocenah prizadetih skoraj 50 milijonov prebivalcev EU (Thompson & Bouzarovski, 2018)
 - zaznamujejo jo naraščajoče cene energentov, nizki dohodki in slabe stanovanjske razmere, najpogosteje v kombinaciji z različnimi oblikami ranljivosti
 - vpliv deregulacije energetskih trgov, politike na energetskem področju in področju podnebnih sprememb

Energetska revščina

- pogosto in močno **povezana z dohodkovno revščino**, ki izvira iz nezadostnih dohodkov za kritje nujnih življenjskih stroškov, a se ti dve obliki revščine med seboj ne prekrivata v celoti (raziskava na Škotskem, v Belgiji)
- Bouzarovski (2018):
 - med tveganjem revščine in indeksom energetske revščine le nizka pozitivna in neznačilna povezava
 - v severnem delu in zahodnem delu Evrope energetska revščina relativno nizka in nizko korelira z dohodkovno revščino, v srednji in vzhodni Evropi je indeks energetske revščine precej višji in tudi v večji korelaciji z dohodkovno revščino.

Energetska revščina

Tri skupine dejavnikov, ki vplivajo na razsežnost pojava energetske revščine po državah (Rademaekers et al., 2016)

- **Fizična infrastruktura** (stanovanjski sklad in energetska infrastruktura)
- **Javne intervencije** (različni ukrepi, s katerimi želijo države in lokalne skupnosti zmanjšati pojav energetske revščine)
- **Socio-ekonomski in demografski dejavniki** (specifične skupine gospodinjstev, pri katerih energetska revščine ne nujno sovпада z dohodkovno revščino, npr. starejši, ruralna naselja, enostarševska gospodinjstva ipd.).

Opredelitev energetske revščine

- V svetu ni enotne in mednarodno sprejete definicije energetske revščine
- V skladu z Uradnim listom EU govorimo o energetske revščini takrat, ko gospodinjstvo težko ali je nezmožno zagotoviti ustrezno ogrevanje stanovanja po dostopni ceni in nima dostopa do storitev, povezanih z energijo po dostopni ceni (Uradni list EU, 2011/C 44/09).
- manj kot tretjina članic EU eksplicitno priznava koncept energetske revščine (Pye et al., 2015)

Merjenje energetske revščine

- **Pristopi, ki temeljijo na primerjavi izdatkov za energijo z dohodkom gospodinjstev** in običajno temelji na nacionalnih anketah o dohodkih gospodinjstev
 - **absolutne mere:** dolgo časa v Veliki Britaniji in po kateri se je gospodinjstvo soočalo z energetsko revščino, v kolikor je za zagotavljanje primerno toplega stanovanja in druge energetske storitve porabilo več kot 10 % svojih dohodkov
 - **relativne mere:** npr. Velika Britanija po 2013 - low income, high cost (LIHC). Gospodinjstvo je energetsko revno, če:
 - a. ima stroške (potrebne) energije visoko nad nacionalno mediano, prilagojeno za strukturo gospodinjstva
 - b. je dohodek gospodinjstva, potem ko odštejemo stroške energije, pod uradno opredeljenim pragom tveganja revščine (60% mediane ekvivalenčnega dohodka gospodinjstev)

Merjenje energetske revščine

- **Pristopi, ki temeljijo na subjektivni oceni prikrajšanosti anketiranih gospodinjstev**
 - zajamejo subjektivni občutek
 - manj kompleksni za zbiranje in boljše zajemajo učinek energetske učinkovitosti (Thompson et al., 2017)
 - v Evropi je za potrebe energetske revščine najbolj uporabljena raziskava European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)
- **Kvalitativni in kvantitativni pristopi z izvedbo na terenu in z neposrednim merjenjem stopnje oskrbe z energetske storitvami**

Indikatorji EU Energy Poverty Observatory

- EPOV je 2018 objavil seznam indikatorjev, ki se uporabljajo za merjenje tega pojava na ravni EU
- **Primarni indikatorji**
 - **Nezmožnost gospodinjstva zagotoviti primerno ogrevano stanovanje** (EU-SILC; zadnji popolni podatki so trenutno za leto 2017)
 - **Delež prebivalstva v državah EU, ki zaradi finančnih težav zamuja s plačili za komunalne storitve** (ogrevanje, elektriko, plin, vodo ipd.) (EU-SILC)
 - **Visok delež stroškov za energijo glede na razpoložljivi dohodek gospodinjstev (2M kazalnik)** - delež gospodinjstev, katerih delež izdatkov za energijo v razpoložljivem dohodku je več kot dvakratnik mediane tega deleža v državi (nacionalne ankete o porabi v gospodinjstvih; na ravni EU so razpoložljivi za leto 2010).
 - **Nizki izdatki za energijo v gospodinjstvu (M/2 kazalnik)** - delež gospodinjstev, katerih izdatki za energijo (v absolutni vrednosti) so pod 50% mediane v države.

Indikatorji EU Energy Poverty Observatory

- **Sekundarni indikatorji**

- Povprečno cena kWh energije za gospodinjstva iz kurilnega olja
- Povprečno cena kWh energije za gospodinjstva iz biomase
- Povprečno cena kWh energije za gospodinjstva iz premoga
- Ceno elektrike za tipičnega gospodinjanskega odjemalca z okvirnim letnim razponom porabe 2500-5000 kWh letno
- Ceno zemeljskega plina za gospodinjstva pri okvirnem letnem razponu porabe 20-200 GJ letno
- Prisotnost zamakanja, vlage, trohnenja v stanovanju
- Ustrezno ohlajeno stanovanje poleti
- Ustrezno toplo stanovanje poleti
- Opremljenost stanovanja s klima napravo
- Opremljenost stanovanja z grelnimi napravami
- Število sob na stanovalca (v lastniških, najemnih, vseh stanovanjih)
- Delež stanovanj v gosto naseljenih območjih (nad 500 prebivalcev na km²)
- Delež stanovanj v srednje gosto naseljenih območjih (100-499 prebivalcev na km²)
- Tveganje revščine in socialne izključenosti
- Izdatke za elektriko, plin in druga goriva kot delež v dohodku po dohodkovnih decilih
- Presežno smrtnost pozimi

Opredelitev energetske revščine v Sloveniji

Statistični urad Republike Slovenije, spremlja pojav energetske revščine v Sloveniji, jo opredeljuje kot (SURS, 2016):

»stanje, v katerem si gospodinjstvo ni zmožno zagotoviti primerno toplega stanovanja (in drugih energetskih storitev – ogrevanja sanitarne vode, razsvetljave ipd.) po sprejemljivi ceni. Na pojav energetske revščine tako najbolj vplivajo dohodki, cene energentov in njihova poraba (ta je odvisna od ravnanja stanovalcev in energetske učinkovitosti stanovanj)«

Indikatorji energetske revščine v Sloveniji

Nemožnost zagotavljanja primerno ogrevanega stanovanja (EU-SILC 2017)

	% vseh gospodinjstev	% vseh gospodinjstev pod pragom tveganja revščine
Slovenija (10/28)	3,9	11,5
EU povprečje	7,8	18,4

Vir: Eurostat (2019): Population unable to keep home adequately warm.

- Pojav upada po krizi
- Večja koncentracija v prvem dohodkovnem decilu (15,8%), samskimi starejšimi gospodinjstvi (10,7%), enostarševskimi z vzdrževanimi otroki (7,8%), višja med najemniki

Indikatorji energetske revščine v Sloveniji

Zamujanje s plačili za komunalne storitve zaradi finančnih težav (EU-SILC 2017)

	% vseh gospodinjstev	% vseh gospodinjstev pod pragom tveganja revščine
Slovenija (23/28)	14,3	27,7
EU povprečje	7,0	16,7

Vir: Eurostat (2019): Arrears on utility bills - EU-SILC survey.

- Pojav upada po krizi (20,3% v 2014)
- Večja koncentracija v prvem dohodkovnem decilu (28,9%), enostarševskimi z vzdrževanimi otroki (35,7%), med najemniki (21%)
- Kazalnik tudi v najvišjem dohodkovnem razredu višji od vrednosti za celotno prebivalstvo v Luksemburgu, na Češkem, v Nizozemski in Švedski

Indikatorji energetske revščine v Sloveniji

2M Kazalnik (2010) - delež gospodinjstev, katerih delež izdatkov za energijo v razpoložljivem dohodku je več kot dvakratnik mediane tega deleža v državi

	% vseh gospodinjstev
Slovenija (7/26)	14,1
EU povprečje	16,1

Vir: EU Energy Poverty Observatory, Data & Indicators, 2019.

- Večja koncentracija v prvem dohodkovnem decilu (59,9%)

Indikatorji energetske revščine v Sloveniji

Delež gospodinjstev z izrazito nizkimi izdatki za energijo (M/2) - delež gospodinjstev, katerih izdatki za energijo (v absolutni vrednosti) so pod 50% mediane v države

	% vseh gospodinjstev
Slovenija (11/26)	11,5
EU povprečje	14,9

Vir: EU Energy Poverty Observatory, Data & Indicators, 2019.

- Večja koncentracija v prvem dohodkovnem decilu (19,6%), vendar tudi v višjih decilih na visoki ravni (preko 8,7%)

Izdatki za energijo v razpoložljivih dohodkih gospodinjstev v Sloveniji

Delež izdatkov za energijo, porabljeno v stanovanjih, v razpoložljivem dohodku gospodinjstev v evropskih državah za leto 2017.

	% vseh gospodinjstev
Slovenija (23/26)	5,4
EU povprečje	3,9

Vir: Eurostat, 2019. Final consumption expenditure of households by consumption purpose (COICOP 3 digit).

- Pojav upada po krizi
- Večja koncentracija v prvem dohodkovnem decilu (22,9%), močan porast med 2008-2015 v prvem decilnem razredu (6,9 o.t.)

Sposobnost slovenskih gospodinjstev za investicije v energetska učinkovito prenovo

- Okoli 60% gospodinjstev bi zmoglo investicijo pokriti z razpoložljivim dohodkom (ob predpostavki enakih dohodkov v prihodnje in brez posojil)
- Okoli 20% gospodinjstev kljub subvenciji Eko sklada ne bi zmogli odplačati potrebne investicije tudi ob razdelitvi bremen na 20 let.
 - Največ takih gospodinjstev v redko naseljenih območjih.

Obstoječi ukrepi za preprečevanje energetske revščine

Neposredno na to področje naslovljenih ukrepov ni

- 1. Splošni socialno varstveni ukrepi proti dohodkovni revščini in socialni izključenosti**
- 2. Ukrepi za povečanje energetske učinkovitosti stavb**
 - Zmanjševanje energetske revščine z asistenco energetske revnim občanom (ZERO)
 - Nepovratne finančne spodbude socialno šibkim občanom Eko sklada
 - a. Nepovratne finančne spodbude socialno šibkim občanom za zamenjavo starih kurilnih naprav na trdna goriva v višini do 100 % priznanih stroškov naložbe
 - b. Nepovratne finančne spodbude socialno šibkim občanom – etažnim lastnikom za nove skupne naložbe večje energijske učinkovitosti starejših večstanovanjskih stavb v višini do 100 % priznanih stroškov naložbe glede na njihov pripadajoči delež financiranja naložbe
- 3. Zmanjševanje energetske revščine v okviru kohezijskih sredstev**

Sklepi za natančnejšo opredelitev v NEPN

- V Sloveniji bi **težko trdili, da gre za znaten pojav energetske revščine**, ga je pa nujno nasloviti, ker prihodnji ukrepi energetske in podnebne politike ne smejo dodatno prizadeti najšibkejših, ki se najtežje prilagajajo
- Cilj mora biti najmanj, da se **energetska revščine s prihodnjimi ukrepi v NEPN ne sme povečati**
- Potrebna je vsaj **operativna definicija**, ki je pogoj za **merjenje in proučitev pojava** (idealno zakonska definicija)

Sklepi za natančnejšo opredelitev v NEPN - ukrepi

- Dva pristopa v Evropi:
 - **preko socialne politike** (dobri rezultati na severu Evrope zaradi dobro delujočega socialnega najemnega sektorja)
 - **ciljna usmerjenost na energetske revščine** (podpore za plačilo stroškov energije, preprečevanje odklopov, ukrepi energetske učinkovitosti – edina trajna rešitev)
- **Slovenija nekje vmes:**
 - Kakovost javnega in zasebnega najemnega sektorja nista na ravni, da bi zadostovali zgolj ukrepi socialne politike
 - Evalvacija neposrednih ukrepov za preprečevanje energetske revščine je pokazala, da je vsem trem neposrednim ukrepom skupna šibka učinkovitost (povpraševanje po teh instrumentih skromno) in pogosto parcialnost
 - Ukrepi energetske učinkovitosti morajo biti usklajeni s širšim naborom inštrumentov socialne politike (sodelovanje in usmerjanje CSD)